

ҲАЙКАЛТАРОШЛИК

БОЛАЛАР МУСИҚА ВА САНЪАТ
МАКТАБЛАРИ УЧУН ЎҚУВ ДАСТУРИ

SO`Z BOSHI

Bolalar musiqa va san'at maktabi umumta'lim maktabi bilan yaqin aloqada bo'lib, barkamol shaxsni tarbiyalashga yordam beradi.

Bolalar musiqa va san'at maktabida o'qishning asosiy vazifasi o'quvchilarni badiiy madaniyatga jalb qilish, ularning tasviriy savodxonlik asoslarini o'rgatish, ularning estetik ta'limini tarbiyalash, shuningdek, o'rta maxsus ta'lim muassasalarida badiiy ta'limni davom ettirish uchun eng iqtidorli o'quvchilarni aniqlashdir.

Trening barcha talabalar uchun professional rassom bo'ladimi-yo'qmi, ijodiy tasviriy faoliyat hayotlarining muhim qismiga aylanishi uchun amalga oshirilishi kerak. O'qituvchi har bir o'quvchining tarbiyasi uchun mas'uliyatni his etishi, nafaqat muayyan mavzudagi o'qituvchi, balki bolaning badiiy taassurotini, har bir ijodiy topshiriqni muayyan dunyoqarash va axloqiy kontekstga yo'naltiradigan o'qituvchi bo'lishi kerak.

Maktab o'quvchilarga ijodiy ish uchun zarur bo'lgan savodxonlikni berish aniq va ravshan tartibda bo'lishi kerak. Shuning uchun barcha maxsus fanlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lishi va o'zaro ta'sir qilishi kerak. O'quvchilar barcha san'at turlari (adabiyot, musiqa, xoreografiya, kino, teatr, tasviriy san'at) o'rtasidagi yaqin munosabatlarni sezishlari kerak. O'quvchilarning estetik asoslari qanchalik kuchli bo'lsa, ularning axloqiy tanlovi qanchalik qiyin bo'ladi. Ta'lim jarayonida siz bolaga xos bo'lgan eng yaxshi narsalarni rivojlantirishga yordam berishingiz kerak; har bir oquvchining shaxsini hurmat qilish, uni topish, uning ishlarida ijobiy bo'lish va uning rivojlanishiga yordam berish, ayni paytda unga to'sqinlik qilayotgan narsalarni bartaraf etish kerak. Bolalar musiqa va san'at maktabida barcha treninglar yoshga mos shaklda amalga oshirilishi kerak. Vazifalar qiziqish uyg'otishi, tasavvurni uyg'otishi, o'quvchilar uchun qiziqarli bo'lishi, shaxsiy ijodkorlikni rivojlantirishi kerak. Maktabda ijodiy, do'stona muhit yaratish juda muhimdir.

Har bir badiiy texnika bir daraja yoki boshqa darajada bolaning motorli ko'nikmalarini rivojlantiradi. Misol uchun, nozik grafik ish muvofiqlashtirishni o'rgatadi, modellashtirish barmoqlarni rivojlantiradi, rasm chizish vazifalari butun qo'lni ozod qiladi. Kosmik, chuqurlik, hajmning yaxshi rivojlanishi plastilin, loy va qog'oz (volumetrik modellashtirish) kabi materiallar bilan ishlashga yordam beradi. Kichik sinf o'quvchilari yuqori darajada ayni ushbu harakatlarni o'z ishlarida ko'rsata olishlariga imkon bo'ladi. Shuning uchun ham, bir turdagi faoliyatni boshqa tur bilan almashtirish kerak. Ushbu dastur bu maqsadga qaratilgan, chunki barcha asosiy tasviriy san'at ob'ektlari kiritilgan.

Amaliy ko'nikmalar nazariy bilimlarga asoslangan bo'lishi kerak. O'quvchilar tasviriy san'atning asosiy asoslari: perspektiva asoslari, rangshunoslik asoslari va plastik anatomiya asoslari, modellashtirish asoslari, kompozitsiya asoslari, kompyuter savodxonligi va san'at tarixi bilan tanishishlari kerak.

Klassik meros va san'at tarixini o'rganish bilan bir qatorda, o'quvchilar milliy san'atni bilishlari va zamonaviy badiiy hayotdan xabardor bo'lishlari kerak. Muzeylarga,

ko'rgazmalarga, rassomlarning ustaxonalariga tashrif buyurish-estetik ta'limning muhim qismlaridan biri bu o'quvchilarni tarbiyalash. O'quv jarayonida talabalarga material, tabiat bilan ishlash madaniyatini, shuningdek, tayyor mahsulotni taqdim etish estetikasini o'rgatish juda muhimdir. Faqat bunday munosabat o'quvchilarning ongli va samarali ijodkorligiga imkon beradi.

Har bir vazifa ijodiy va metodik jihatdan oqilona bo'lishi kerak, tasodifiy bo'lishi kerak emas. O'quv jarayonida muvaffaqiyatli ish olib borish, professional bilim va ko'nikmalarni egallash va to'plash yaxshi o'ylangan vazifaga bog'liq. Har qanday ish qarorning ifodasidir. BMSMda o'qish davri mobaynida o'quvchilarni formatni mustaqil ravishda tanlash, materiallardan foydalanish, tegishli ishlash texnikasini qo'llash qobiliyatiga olib kelish kerak. Bolalarni klassik, ichki va jahon san'atining misollarida tasvir qonunlari va usullarini tushunishga o'rgatish kerak.

O'quvchilarni o'z ishlarini tahlil qilishga o'rgatish kerak. Sinf va uy ishlarini tez-tez muhokama qilish, tahlil qilish tavsiya etiladi. O'quvchining ishda qat'iyligi rivojlanishi kerak, chunki ijodiy muvaffaqiyatga erishish juda ko'p vaqt talab qiladigan, roda va e'tiborni talab qiladigan mashaqqatli ishdir. O'rganilgan bilim, rasm texnikasi o'quvchilar ijodiy ishlarda haqiqiy, yorqin, ajralmas, badiiy obrazni ifodalash uchun foydalanishlari kerak.

Tasviriy san'at o'qituvchisi katta ijodiy erkinlik va yuksak professionallikka ega bo'lishi kerak. Dasturda belgilangan vazifalarni amalga oshirib, o'quv-tarbiya jarayoni doirasida o'qituvchi o'z xohishiga ko'ra har bir mavzuni ijodiy talqin qilib, vazifalar sonini kengaytirib, barcha ilg'or o'qitish metodologiyasidan foydalanib, o'quvchilarning badiiy bilim, ko'nikma va ko'nikmalarini puxta o'zlashtirishiga erishishi mumkin.

Eslatma: o'quv soatlarining mavzular bo'yicha taqsimlanishi, amaliy mashg'ulotlarning mazmuni, dasturiy materiallarni taqdim etish tartibi o'quvchining o'ziga xos xususiyatlari va qobiliyatlariga qarab tuzilishi kerak. Barcha tegishli o'zgarishlar bolalar musiqa va san'at maktabi pedagogik kengashi tomonidan tasdiqlangan bo'lishi kerak. Dastur qisqa muddatli vazifalar uchun ishlatiladigan qo'shimcha soatlarni taqdim etadi (kuzatish, taqdim etish, xotira). Turli yoshdagi bolalarni kichik guruhlariga aylantirish tavsiya etiladi.

MAVZU MAZMUNI

“HAYKALTAROSHLIK”

"Haykaltaroshlik" bo'limi bolalar musiqa va san'at maktabida o'quv jarayonining asosiy bo'limlari hisoblanadi.

Uning vazifasi o'quvchilarning mavzuning miqyosi tuyg'usini, shuningdek, makon tuyg'usini rivojlantirishdan iborat. Haykaltaroshlik materiallaridan foydalangan holda, o'quvchilar shakl, ob'ektlarning nisbati, shuningdek, hayvon va inson shakllarining harakatini o'rganishlari kerak.

Amaliy mashg'ulotlar davomida o'quvchilar loy va loy bilan ishlashning texnik usullarini o'zlashtirishlari, ishini o'rganishlari, stol aylanuvchi dastgohdan foydalanishlari kerak.

Haykaltaroshlik - lotin tilidan. "skulpo", "kesish" degan ma'noni anglatadi, bu tasviriy san'atning bir turidir. Texnik jihatdan haykaltarosh tasvir plastik materialning ortiqcha qismini olib tashlash yoki plastik materialni qurish orqali yaratiladi. Haykal aslida katta hajmli bo'lib, uning bir qismi haqiqiy makonda mavjud.

Dumaloq - har tomondan ko'rinadigan haykal.

Relyef - tekislik bilan bog'liq tekis haykal. Yassi o'lchovi kichik va katta, shuning uchun ikkita asosiy turdagi yordam paydo bo'ldi.

Gorelef - tasvir fonning yarmidan ko'prog'ini ifodalaydi, bu sizning makoningizning katta chuqurligini yetkazish, ommaviy sahnalarni, landshaftni tasvirlash, asosiy formalarni ajratish, ularni deyarli katta hajmli qilish va nursoyaning kontrastlarini shakllantirish imkonini beradi.

Barelef - tasvir fonning yarmidan ko'prog'ini ifodalaydi. formaning bu tekislanishi tasvirni fon bilan birlashtiradi, bu esa nursoyani zaiflashtiradi.

Haykaltaroshlik janrlari har xil:

1. Portret janri:

- a) bust-insonning ko'krak tasviri;
- b) haykal-butun rasmning tasviri;
- c) haykaltaroshlik guruhi bir-nechta figuralarning tasviri.

2. Maishiy janr;

3. Tarixiy janr;

4. Animalistik (hayvonot olami) janri.

Maqsadga ko'ra, haykaltaroshlik monumental haykal, me'moriy-yodgorlik haykal, dekorativ haykal, dastgohli haykal, kichik shakllardagi haykallarga bo'linadi.

Monumental haykaltaroshlik - buyuk insonlar va tarixiy voqealar yodgorliklaridir. Umumiy ko'rish uchun ular yuqori lavozimdagi maydonlarga joylashtiriladi va qattiq "abadiy" materiallardan – granit, marmar, bronza, po'latdan tayyorlanadi.

Me'moriy-yodgorlik haykaltaroshlik - yodgorlik ansambllari va qabr toshlaridir.

Dekorativ haykaltaroshlik - me'moriy tuzilmalar, bog'lar, ko'priklar va boshqalarni bezatadi.

Dastgohli haykaltaroshligi - shakli va mazmuni juda xilma-xildir.

Kichik shakllardagi haykaltaroshlik - ishning kichik hajmini anglatadi. Shakli va mazmuni juda xilma-xildir.

Haykaltaroshlik materiallari - loy va plastilin(yordamchi), metall, tosh, yog'och (klassik). O'rnatishning zamonaviy jihatlarida u har qanday narsa bo'lishi mumkin. Tashqi va dekorativ ishlar uchun shpatlyovka yengil modellashtirish uchun juda mos keladi.

Haykalni o'rganish jarayoni oddiydan murakkabgacha davom etishi kerak. Birinchidan, o'quvchi oddiy shakllar hajmini yetkazib, modellashtirish materiallari (loy, plastmassa, plastik massa) bilan shug'ullanishi kerak. Ushbu vazifalarni o'zlashtirib olgach, siz yanada murakkab qaror qabul qilishingiz kerak.

Modellashtirish - plastik materiallarning dastlabki kichik qismlarini qo'shib, uni yopish, tortish, yassilash, tekislash va hokazolarni qo'shib, yumshoq plastik materialdan haykal tasvirini yaratish jarayoni.

Modellashtirish uchun materiallar - loy, plastilin va plastmassa, yengil vazn va boshqalar, turli vayronaga, halqalar, zarli qog'oz, haykaltaroshlik mashinalari va boshqalar.

Modellashtirish usullari: Yumaloqlash, zuvalash, yassilash, tekislash, siqish, tortish, preslash va boshqalar. Dars jarayonida bu usullarni oson formalar yasash orqali ko'rsatadi.

Yumaloqlash - bu tekis sirt bilan sferik shaklni berish uchun shaklsiz plastik materialni qayta ishlashning eng oddiy usuli. Parcha kaft orasiga joylashtiriladi va bir oz siqiladi, to'p shaklga o'xshab o'raladi.

Zuvalash - silindrsimon shakli va tuxum shaklidagi tanani olish usuli. Kaft orasiga qo'yilgan parcha, to'g'ri chiziqli harakatlar silindrsimon shaklga o'raladi. Tuxum shaklini keltirish uchun bir-biriga parallel emas aksincha, bir tomonni bosim bilan keltirish kerak.

Yassilash - plastik massasi bir parcha yagona siqish tomonidan yassilangan formasini olish usuli. Kaft yoki barmoqlar bilan siqiladi va disk shaklini oladi.

Tekkislash - kichik chuqurchalar va sirt egiluvchanligi uchun usul. Teshikni barmoq yoki maxsus material bilan yasaladi.

Siqish - barmoqlarning kuchli siqilishi bilan kichik detallarni modellashtiriladi.

Tortish - bu tarzda umumiy shakldan yangi qismni yaratishingiz mumkin.

Preslash - silliq sirtlarni yaratish usuli. Barmoq va tayoq bilan amalga oshiriladi.

Modellashning asosiy usullarini o'zlashtirganingizdan so'ng, siz yengillik (natyurmort, shakllar va yuzning qismlari) ustida ishlashni boshlashingiz mumkin.

Dumaloq haykallarni yaratish uchun bolalarni ramka bilan ishlashga o'rgatish kerak.

Vazifalar tabiat va mazmun jihatidan farq qilishi kerak. Ushbu shartning bajarilishi o'quvchilar oldiga qo'yilgan vazifalarni yanada ko'proq qiziqish va ijodiy hal etishga yordam beradi. Bunday holda, ular o'zlarini ko'p qirrali tarzda namoyon qilish, tabiiy moyilliklarini va iste'dodlarini aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Ishning oxirida barcha vazifalar bajarilishini tekshirish kerak. Ish ko'rgazmasini darhol tashkil qilish va ularni o'quvchilar bilan tahlil qilish foydalidir. O'quvchilar uyda ijodiy ishlashni o'rgatishlari kerak.

Ishni bajarishga alohida e'tibor berilishi kerak – bu mas'uliyatli va murakkab vaqtdir. Haqiqiy to'liqlik barcha tafsilotlarning birligiga, barcha elementlarni asosiy rejaga bo'ysunishga olib keladi.

Dasturda ko'rsatilgan vazifalarga qo'shimcha ravishda, o'qituvchi xotira va tasavvurga modellashning etyud xarakterining qisqa topshiriqlarini beradi. Bunday vazifalar materiallar bilan ishlashda ko'proq erkinlikka o'rgatiladi. Ushbu o'quvchilar guruhi bilan ishlashning o'ziga xos shartlariga qarab, o'qituvchi o'z xohishiga ko'ra qo'shimcha vazifalarni o'z ichiga oladi. Materiallarni o'zlashtirilishiga qarab, o'quvchilarga alohida vazifalar berilishi mumkin.

Insonning boshi va shakli ustida ishlashda o'quvchi quyidagi qoidalarga amal qilishi kerak: asosiy nisbatlar, o'lchovli munosabatlar, kattalardan kichikroq shakllarga bosqichma-bosqich o'tish, barcha tafsilotlarni asosiy qismga bo'ysundirishdir.

Yillik ish natijasi yakuniy ko'rib chiqish uchun taqdim etilgan imtihon ishidir.

Ta'lim jarayonida o'qituvchi bolalarning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda vazifalarning murakkabligini rivojlantirishning ichki mantig'iga qat'iy rioya qilishlari kerak. Bu dasturni muvaffaqiyatli bajarish va boshqarishga yordam beradi.

Ta'lim jarayonida ko'pincha o'quv ishlarini ko'rib chiqish, o'quvchilar bilan birgalikda muhokama qilish kerak. Bu bolalarda o'z ishlariga tanqidiy munosabat, tahlil qilish va tahlil asosida qilingan xatolarni tuzatish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu yerda o'qituvchining ta'lim roli juda katta. O'quvchiga malakali muhokamalar va yaxshi maslahat beradigan o'qituvchidir. Sinfda ijodiy va do'stona muhit bo'lishi kerak.

Badiiy muzeylar va ko'rgazmalarga tashrif buyurish, tasviriy san'at bo'yicha kitoblarni o'qish, mumtoz va zamonaviy san'at ustalari ijodi bilan tanishish umumiy madaniy darajani oshirish, badiiy ta'mni rivojlantirish, atrofdagi haqiqatni yanada chuqurroq anglashga xizmat qilishi kerak.

Butun ta'lim jarayonida, o'qituvchi doimo da'vat qilib chizishni o'rgatishi va analagik ish olib boorish uchun mashxur buyuk ustalarining qadimiy, mumtoz va zamonaviy san'atlari bilan tanishib o'tishlari zarur: Fidiy, Miron, Donatello, Mikelyanjelo,

Jan Antuon Gudon, Bertel Torvaldsen, Ogyust Rodin, Astrid Maillol, Emil Antuan Burdell, Ernst Barlax, Jakomo Manzu, Fedot Ivanovich Shubin, Ivan Petrovich Martos, Mark Matveevich Antokolsky, Anna Semyonovna Golubkina, Vera Mukhina, Genri Mur, Azamat Hatamov, Leonid Ryabtsev, Jaldasbek Kuttimuratov, Tulagan Tojikhoev, Jaloliddin Mirtojiev, Jabborov Ilkhom va boshqalar.

O'quv jarayoni uchun umumiy talablar

Bolalar musiqa va san'at maktabi "Tasviriy san'at bo'limi"da o'qish davomida bolalar "Haykaltaroshlik" fanidan quyidagi bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak:

- modellash asosiy usullarini bilish: Yumaloqlash, zuvalash, yassilash, tekislash, siqish, tortish, preslash va boshqalar;
- asosiy haykaltaroshlik materialini bilish: plastilin, loy, plastmassa, yengil massa, dekorativ shpatlyovka, gips va ulardan foydalanish;
- nisbatlar o'lchovni bilish;
- asosiy shakllar haqida fikr yuritish: kub, konus, piramida, shar va ularni bajara olish;
- perspektiv asoslarini bilish ;
- dumaloq haykalni yaratish (ramka bilan ishlash):
 1. Mavzu tanlanadi,
 2. Sketch amalga oshiriladi,
 3. Baza tayyorlanadi (plint),
 4. 01, 02, 04, 06, 08 diametrli provoloka haykalning kerakli kuchi va o'lchamiga qarab o'rnatiladi. Bo'g'inlar joylarida ramka 0.5 mm yoki 0.8 mm sim bilan bog'lanadi va ploskogubs bilan siqiladi.
 5. Agar haykal katta bo'lsa va provoloka bilan biriktirilgan bo'lsa, tayyor ramka ustiga panjara qo'yiladi.
 6. Plastilin yoki gil massasi ramka ustida to'planadi - massalarning nisbatlarini va munosabatlarini aniqlashtirish bilan butun shaklning umumiy hajmi yotqizilishi.
 7. Oxirgi bosqich - shakli sirtining yengilligini aniqlashdir.
- dekorativ haykalni yaratish;
- kichik shakllar haykalini yaratish;
- relyefda bosqichma-bosqich ish olib borish:
 1. Mavzuni tanlash,
 2. Eskizni bajarish,
 3. Miqyosda poydevor yaratish,
 4. Yengil naqshni qo'llash,
 5. Eng yuqori nuqtani va eng pastini hisobga olgan holda formada massa to'plami,
 6. Detallar ustida ishlash,
 7. Shaklni tekislash.
- texnik ko'nikmalarga ega bo'lish: haykaltaroshlik uchun asboblarni saqlash, ishingizni bezash;
- ish xavfsizligi texnikasini bilish;

- dekorativ san'atda, uslubda bezak haqida fikr yuritish;
- qattiq materiallar bilan ishlash haqida fikr yuritish: yog'och va tosh;
- formovka haqida bilish (oddiy aerodinamik shakllar);
- kompyuter texnologiyasidan foydalanish;
- materiallarni to'plash va ishlatish (fotosuratlar, reproduksiya va boshqalar).

1 SINIF

Birinchi sinfnin vazifalari, birinchi navbatda, materialning tanishi va rivojlanishi, plastmassa va loy bilan ishlash, modellashtirish texnik usullarini o'zlashtirishni o'z ichiga oladi. O'quvchilar amaliy mashg'ulotlarda ushbu materiallarning o'xshashligi va farqini, modellashtirish usullarining xususiyatlarini tushuntirishlari va ko'rsatishlari kerak. Shuningdek, bolalarni stek, haykaltaroshlik dastgohlari bilan ularning maqsadi va foydalanish qoidalari bilan tanishtirish, xavfsizlik texnikasini o'rgatish kerak.

Tushuntirish o'quvchilarning yoshini hisobga olgan holda, tushunarli, tilda mavjud bo'lishi kerak. Vazifalar murakkab emas, balki qiziqarli, metodik jihatdan o'ylab topilishi kerak. Ta'limning birinchi yilida bolalar ob'ektning shakli, tekisligi, massasi va hajmi haqidagi asosiy tushunchalarni o'rganishlari kerak. Ob'ektlarni geometrik xususiyatlarga ko'ra ajratish (sferik, konus shaklidagi).

Birinchi sinfdan o'qituvchi bolalarga haykaltaroshlik mahorati haqidagi bilimlarning asoslarini qo'yishi kerak, keyinchalik ular faqat yaxshilanadi va rivojlanadi. Bolalar yumaloq haykaltaroshlik va yengillik, ularning muhim farqlari va o'xshashligini tushunishlari kerak. Barcha nazariy bilimlar tegishli vazifalar dasturini amalga oshirish orqali amalda belgilanadi.

Ta'limning birinchi yilining oxiriga kelib o'quvchilar quyidagi bilimlarni bilishi kerak:

- ob'ektning shakli, tekisligi, massasi va hajmi haqidagi asosiy tushunchalarni o'rganish;
- geometrik xususiyatlar (sferik, konus shaklidagi, kub va boshqalar) bilan ajralib turish;
- modellashtirish asosiy usullarini bilish: Yumaloqlash, zuvalash, yassilash, tekislash, siqish, tortish, preslash va boshqalar;
- materialni o'zlashtirish: plastilin(plastik massa, engil massa ixtiyoriy bo'lishi mumkin), loy;
- kichik shakllar haykalini (masalan, o'yinchoqlar;)
- o'qituvchining ixtiyoriga ko'ra, bo'rtma yoki burilishni tushunish va amalga oshirish:

1. Mavzuni tanlash.
2. Eskizni bajaring.
3. Miqyosda poydevor yaratish.
4. Yengil naqshni qo'llash.

5. Eng yuqori nuqtani va eng pastini hisobga olgan holda formada massa to'plami.
6. Detalllar ustida ishlash.
7. Shaklni tekislang.

(Sinfda 10 – 12 yoshdagi 4 – 7 ta o'quvchi)

2 SINIF

Ikkinchi sinfda birinchi sinfda olingan bilim va ko'nikmalar belgilanadi. Vazifalar murakkablashadi, ishni bajarish talablari ortadi. Yengillik tushunchasi rozetkalar, barglar, formalar, gullarni modellashtirish orqali souriladi. Hayvonlarni va odamlarni modellashtirish bo'yicha keyingi ishlar olib borilada. O'quvchilar hayvon va inson harakatlarining vosita qobiliyatlari, plastik anatomiya haqida qisqacha ma'lumot berishlari kerak.

Ikkinchi sinfda, ikkinchi yarmida siz o'quvchilarni modellashtirish uchun oddiy ramka bilan tanishtirishingiz mumkin. Ko'z rivojlantiriladi. Qaysi simni va nima uchun ramkani, qanday biriktirilganligini va qanday qilib haykalda keyingi ish materialda ekanligini ko'rsatish kerak bo'ladi.

Ta'limning ikkinchi yilining oxiriga kelib o'quvchilar quyidagi bilimlarni bilishi kerak:

- shkalada rozetni yaratish;
- san'at va uslubda bezak tushunchasi bilish;
- dumaloq haykalni yaratish (ramka bilan ishlash):

1. Mavzu tanlash.
2. Sketch amalga oshirilish.
3. Baza tayyorlash (plint).
4. 01, 02, 04, 06, 08 diametrli provoloka haykalning kerakli kuchi va o'lchamiga qarab o'rnatiladi. Bo'g'inlar joylarida ramka 0.5 mm yoki 0.8 mm sim bilan bog'lanadi va ploskogubs bilan siqiladi.
5. Agar haykal katta bo'lsa va provoloka bilan biriktirilgan bo'lsa, tayyor ramka ustiga panjara qo'yiladi. o' o'
6. Plastilin yoki gil massasi ramka ustida to'planadi - massalarning nisbatlarini va munosabatlarini aniqlashtirish bilan butun shaklning umumiy hajmi yotqizilishi.
7. Oxirgi bosqich - shakli sirtining yengilligini aniqlashdir.

(Sinfda 11 – 13 yoshdagi 4 – 7 ta o'quvchi)

3 SINIF

Uchinchi yillik o'quv yilidagi bolalar allaqachon o'rta maktab o'quvchilari hisoblanadi, shuning uchun uchinchi sinfdagi vazifalar murakkablashadi. O'quvchilar insonni, boshning tuzilishini, yuzning qismlarini o'rganishga kirishadilar. Ular o'zlarini

juda ko'p narsalarni qilishlari mumkin: o'rganilayotgan shaklni ko'rib chiqish, relyefning balandligini aniqlash, o'lchamni tanlash, loy yoki plastilinni tayyorlash, skrinning qilish, fonga umumiy konturni qo'llash. Lekin o'quv jarayoni har doim o'qituvchi nazorati ostida bo'lishi kerak. Boshini yoki maskasini o'rganish va modellashtirishni boshlash (birinchi navbatda gips namunalari bilan) o'quvchilarga ramka ko'rsatish va ularni tayyorlashga o'rgatish kerak. Boshning ustidagi ishlarning metodik ketma-ketligini (katta shakldan kichikroq) tushuntiring. Modellashtirish texnik usullarini takomillashtirishga e'tibor bering. Ish natijalarini yanada qat'iy baholash zarur. Mavzu topshiriqlarda o'quvchilarning tasavvurlarini rivojlantirishga va olingan ko'nikmalarni ijodiy qo'llash qobiliyatiga hissa qo'shing. Uchinchi sinfda o'quvchilarga dekorativ va amaliy haykaltaroshlik (qutilar, yodgorlik va h.k.) uchun material tanlash mumkin: plastik massa, yengil massa, haykaltaroshlik loyi, qizil loy, fayans, shuningdek kulolchilik uchun bo'yoq.

Ta'limning uchinchi yilining oxiriga kelib o'quvchilar quyidagi bilimlarni bilishi kerak:

- qolibdan chiqqan haykal bilan shaklni to'kib tashlash;
- tasvir ustida ishlash (tematik haykal);
- plastik anatomiya asoslarini bilish;
- inson harakatining motorikasini tushunish;
- bosqichlar bo'yicha portretni bajaring:
 - a) birinchi bo'lib shar tayyorlanadi;
 - b) keyin bosh suyagi va yuz qismining nisbatlariga muvofiq shakli;
 - c) boshning shakli olish uchun bir butunga qisqartirish;
 - d) bo'yin va kubga bosh ekish;
 - e) shaklning chuqurligini aniqlaydigan koordinatali nuqtalarni topish:
 - * Markaziy konveksning eng yuqori proektsiyasi nuqtasi
 - * burunning yuqori lab bilan biriktirilishi
 - * og'iz burchagi
 - * ko'z orbitasining tashqi burchagi
 - * zigmatik suyakning oldingi yuqori burchagi
 - * chaynash mushaklarining oldingi jag ' oxiri.

(Sinfda 12 – 14 yoshdagi 4 – 7 ta o'quvchi)

4 SINIF

To'rtinchi sinfda o'quvchilarning inson plastik anatomiyasi haqidagi bilimlari takomillashib, tegishli topshiriqlarda mustahkamlangan. Murakkab volumetrik shaklni tushunish uning qo'l, oyoq va tors mushaklarining gips namunalaridan modellashtirish orqali yanada chuqurroq o'rganishga erishiladi.

Skeletni mustaqil ravishda tayyorlash qobiliyati o'quvchilarga Gudonning murakkab formasini (maxsus holatlarda) va harakatga shakl berish bilan bog'liq boshqa

vazifalarni bajarishga imkon beradi. Tors ustida ishlashda "inson skeletlari" ushbu qo'llanmalarga asoslanib, o'quvchilar katta umumlashtirilgan shakllar – bloklar: ko'krak – kesilgan konus, pelvis – kub yoki to'rtburchaklar prizma shakliga mos keladi va hokazo.

Inson shakli va hayvonlarini modellashtirishda bolalarga qisqa muddatli vazifalar (eskizlar) berish kerak. Bu o'quvchilar asosiy va mazmunli harakatni tez va ishonchli tarzda ushlab turishga imkon beradigan kichik va murakkab bo'lmagan (ramka ma'nosida) vazifalar bo'lishi kerak. Bunday vazifalarda batafsil o'rganish kerak emas. Bunday eskizlar harakatni, tabiatning xarakterini yaxshiroq his etishga yordam beradi, materialga ega bo'lishga ishonch hosil qiladi.

Tasviriy san'at ustasining mashhur ishlaridan oddiy nusxa olish foydalidir.

Eskizlar va eskizlar ustida ishlash ijodiy dizaynlarning rivojlanishiga va ular qanday haykallarning ifodalanishi kerakligi haqidagi aniq tasavvurga yordam beradi.

Ta'limning to'rtinchi yilining oxiriga kelib o'quvchilar quyidagi bilimlarni bilishi kerak:

- tasviriy san'at uslublarini tushunish;
- qo'l va oyoq yoki kapitelning gips modellarini yaratish
- ko'piya bo'yicha o'qituvchi rahbarligida bosqichma-bosqich ishlash;
- xotira va kuzatuv bo'yicha ishlash;
- hikoya tarkibini yaratish ustida ishlash (2x-3x figurali).

(Sinfda 13 – 15 yoshdagi 4 – 7 ta o'quvchi)

5 SINIF

Beshinchi sinfda o'quvchilar qo'lga kiritilgan ko'nikmalarni jamlaydilar. 2-3x shaklidagi kompozitsiyalarni hayotiy taassurotlar asosida ishlab chiqadi. Modellashtirish eskizlar va eskizlar asosida amalga oshiriladi. Harakatdagi raqamlar bilan hikoya kompozitsiyalari eng qiyin vazifalardan biridir. Bu yerda o'quvchilarning barcha bilimlari, ko'nikmalari va ko'nikmalari namoyon bo'lishi kerak. Ularning kuzatuvi, texnik mahorati, hajmi va makonini tushunish juda yuqori darajada bo'lishi kerak.

Bundan tashqari, o'quvchilar uchun umumiy, umumiy fikrlash qobiliyati juda muhimdir. Dekorativ haykallar ustida ishlash bolalarga bu qobiliyatlarni rivojlantirish va mustahkamlashga imkon beradi. Dekorativ panellar va haykallarning mavzusi ichki va landshaft uchun mo'ljallangan bo'lishi mumkin.

Ta'limning beshinchi yilining oxiriga kelib o'quvchilar quyidagi bilimlarni bilishi kerak:

- tanlangan materialda ishlash;
- dumaloq haykal ustida mustaqil ishlash
- haykaltaroshlik kompozitsiyasini ishlab chiqish va yaratish ustida mustaqil ishlash;
- zamonaviy san'at uslublarini bilish.

**"Haykaltaroshlik" mavzusini muvaffaqiyatli o'qitish uchun rasm sinfi uchun
quyidagi rekvizit kerak:**

- 1) alohida kabinet – kichik va o'rta sinflar uchun seminar; elektr kabellari (rozetkalar) bilan jihozlangan xonalar, shuningdek, tabiiy yorug'lik (derazalar) mavjudligi;
- 2) ishlab chiqarish uchun podiumlar;
- 3) sofitlar;
- 4) molberts, stullar, shkaf, yoki rekvizitlar uchun yordamchi xona;
- 5) har xil turdagi drapirovkalar;
- 6) shakli va materialida farq qiladigan uy-ro'zg'or buyumlari;
- 7) to'ldirilgan qushlar va hayvonlar;
- 8) gips materiallar:
 - a) geometrik shakllar (kub, to'p, tsilindr va boshqalar);
 - b) gips vaza;
 - c) rozetkalar nosimmetrik va assimetrik;
 - d) ion va doriy kapiteli;
 - e) inson yuzining gips qismlari. (ko'z, quloq, burun, lablar);
 - f) formali bosh;
 - g) ekorshe boshi;
 - h) turli murakkablikdagi odamning yuz maskalari (3-4 ta);
 - i) erkaklar va ayollar gipsining boshlari;
 - k) Gudonning ishi, tananing bir qismi (qo'l, oyoq);
 - l) Apollon boshi yelka-kamar bilan;
 - m) Milos Venera ning gipsli shakli.

**Har bir sinf uchun Turli yoshdagi va turli darajadagi iqtidorli o'quvchilar
uchun murakkablik darajadasi turli imtihon talablari**

“Tasviriy san`at” bo‘limida imtihonlar birinchi yarim yillikning oxirida va o‘quv yilining oxirida ko‘rib chiqiladi, natijada yakuniy yillik baholar qo‘yiladi.

1 sinf

- a) dekorativ panelni modellashtirish texnikasi bo'yicha ishlar.

Talab - aniqlik, estetika, fantaziya.

- b) yengillik – bezak (oddiy) yoki dumaloq haykaltaroshlik o'yinchoq 15 sm balandlikda.

Talab – kompilyatsiya qilish qobiliyati, bo'rtma yoki yumaloq haykal ustida ishlash tamoyillarini bilish, modellashtirish usuli.

- c) relyef- natyurmort (oddiy) yoki 25 santimetrgacha bo'lgan yumaloq haykal:

Talab - komponovka qilish qobiliyati, bo'rtma yoki yumaloq haykal ustida ishlash tamoyillarini bilish, modellashtirish usuli.

2 sinf

a) hayvonning shakli (oddiy) yoki rozetka (oddiy).

Talab – qurilish, nisbatlar, modellashtirish usuli.

b) hayvonning shakli (oʻrta murakkablik) yoki rozetka (oʻrta murakkablik).

Talab – qurilish, nisbatlar, modellashtirish usuli.

c) tematik haykaltaroshlik tarkibi.

Talab - gʻoya, qurilish, nisbatlar, modellashtirish usuli.

3 sinf

a) dekorativ haykal 1 figurali.

Talab - toʻplash qobiliyati, aniqlik va tasavvur. Yuzning bir qismi miqyosda boʻlishi mumkin.

b) dekorativ haykal(oʻrtacha murakkablik).

Talab - bu gʻoya, toʻplash qobiliyati, modellashtirish usuli. Yuzning bir qismini miqyosda qilishingiz mumkin.

c) dekorativ haykal(murakkab).

Talab - bu gʻoya, tartib, modellashtirish usuli. Bu miqyosda qadimiy niqob boʻlishi mumkin.

4 sinf

a) aniq kompozitsiya (oddiy) yoki ekorshe (oyoq, qoʻl) shaklining bir qismi.

Talab - gʻoya, tartib, modellashtirish usuli. Sinov ishi sifatida nusxa koʻchirish mumkin.

b) aniq kompozitsiya (oʻrta murakkablik) yoki kapitel.

Talab - gʻoya, tartib, modellashtirish usuli. Sinov ishi sifatida nusxa koʻchirish mumkin.

c) tematik kompozitsiya (2-3 figurali).

Talab-gʻoya, tartib, modellashtirish usuli. Sinov ishi sifatida nusxa koʻchirish mumkin.

Sinov ishi sifatida Tors taqdim etilishi mumkin.

5 sinf

a) yakuniy ish sifatida tasviriy san'atning har qanday uslubida yengillik taqdim etilishi mumkin. Oʻquvchini ijroga qarab material erkin tanlashi mumkin.

Talab - gʻoya, kompozitsion, ishlash usuli.

b) yakuniy ish sifatida yumaloq haykaltaroshlik yoki yengillik (oʻrta darajadagi murakkablik) taqdim etilishi mumkin.

Talab – gʻoya, kompozitsion, ishlash texnikasi. Oʻquvchi ijroga qarab mustaqil material tanlashi mumkin.

c) yakuniy ish sifatida 2-3 figurali, portret yoki shaklning tematik tarkibi taqdim etilishi mumkin.

Talab - g'oya, kompozitsion, ishlash usuli. O'quvchi ijroga qarab mustaqil material tanlashi mumkin.

"Haykaltaroshlik" fani asosida taxminiy mavzuli reja.

1 sinf

1. Mavzu: Haykaltaroshlik san'at turi - (reproduksiyalarda haykaltaroshlik turlari, reproduksiyalarda haykaltaroshlik janrlari, haykaltaroshlik uchun materiallar bilan aloqalar).....2 soat.
2. Mavzu: Modellashning asosiy usullari.....10 soat.
3. Mavzu: Oddiy shakllarni modellash.....14 soat.
4. Mavzu: Yengil modellash.....24 soat.
5. Mavzu: Dekorativ o'yinchoq.....18 soat.

2 sinf

1. Mavzu: Rozetkani shkalada modellash (1/2 yoki 1/3).....14 soat.
2. Mavzu: O'simliklarni modellash.....10 soat.
3. Mavzu: Hayvonlarni modellash.....14 soat.
4. Mavzu: Mavzuli kompozitsiya.....24 soat.
5. Mavzu: Shakllantirish10 soat.

3 sinf

1. Mavzu: Yuz qismlari.....20 soat.
2. Mavzu: Masska.....18 soat.
3. Mavzu: Portret eskizlari.....8 soat.
4. Mavzu: Dekorativ haykal..... 22 soat.

4 sinf

1. Mavzu: Ekorsheni modellash, masalan (qo'l, oyoq, tors).....22 soat.
2. Mavzu: Mashhur haykaltaroshning ishidan nusxa(fragment bo'lishi mumkin).....18 soat.
3. Mavzu: Mavzuli kompozitsiya.....28 soat.

5 sinf

1. Mavzu: Stilizatsiya qilingan relyef.....18 soat.
2. Mavzu: Dumaloq haykal.....24 soat.
3. Mavzu: Mavzuli kompozitsiya.....26 soat.

Eslatma: Ma'lum bir ish bilan nusxa ko'chirish (parcha bo'lishi mumkin) tegishli miqyosda kamaytiriladi yoki kengaytiriladi. Ish o'quvchining imkoniyatlarini hisobga olgan holda o'qituvchi tomonidan tanlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bogolyubov N.S. Maktab to'garagidagi haykaltaroshlik. M. "Prosvesheniye"
2. Tasviriy san'at maktabi o'n nashrda. M: SSSR badiiy Akademiyasi nashriyoti, 1960-1963.
3. Golubkina A. S. Xat. Haykaltaroshlik na'munalari haqida. Zamondoshlar fikrlari. M.: "Sovetskiy xudojnik", 1983 yil.
4. San'at ijodi va go'dak. Vetlunigoy N.A. M.: "Pedagogika", 1972 yil.
5. Vladeslav Tatatrkevich, Antik davr estetikasi. M.: "Iskusstvo" 1977yil.
6. Devorlarning jonlanishi. M.: "Molodaya gvardiya" 1977yil.
7. Helen Saut. Rasm haqida hamma narsa. M.: "Astrel" nashriyoti, 2006yil.
8. Volovik A. Devordagi odam. M.: "Detskaya literatura" nashriyoti, 1973 yil.
9. Orlovskiy G.I. Ko'rish va ko'rishni o'rganing. M.: "Prosvesheniye" nashriyoti, 1969 yil.
10. Yatsyuk O.G., Romanycheva E.T. Dizayndagi kompyuter texnologiyalari. Sank-Peterburg: "BXV-Peterburg", 2001 yil.
11. Sokolnikova N.M. Tasviriy san'at, 3 qism. Kompozitsiya asoslari.,g. Obnisk: "Titul" nashriyoti, 2000yil.
12. Boraev Yu.B. Estetika. M.: "Politizdat" 2inashriyoti, 1975 yil.
13. Kosterin N. P. Chizish ilmi. M.: "Prosvesheniye", 1980yil.
14. chaykov I.M. Haykaltaroshdagi forma va modellashtirish. M.: "Iskusstvo", 1953yil.